

Æstetisk krydsfelt

Gennem de seneste år har Esbjerg Kunstmuseum sammen med Den Ny Opera og Vestjysk Musikkonservatorium eksperimenteret med at finde nye veje inden for formidlingen af moderne kunst i krydsfeltet mellem musik og billedkunst. Eksperimenterne indgår for tiden i museets aktuelle forskningsprojekt Mellem musik og billedkunst, hvor vi undersøger, hvad der sker, når vi giver museets gæster mulighed for at give udtryk for deres oplevelser med moderne maleri gennem musik. Undersøgelserne viser, at denne aktive måde at arbejde med kunstoplevelsen på er en metode til at komme i nærkontakt med værket på. Meget tyder på, at den måde, de to kunstarter integreres på, forhindrer en afvisning af både moderne billedkunst og musik, som ellers ville have fundet sted. I så fald har vi gennem forskningen nærmet os et væsentligt mål for museets formidling: at give publikum mulighed for at nå fra afvisning til værdsættelse af kunst.

INGE MERETE KJELDGAARD

Baggrund

Gennem de seneste fire år har *Esbjerg Kunstmuseum* sammen med såvel *Den Ny Opera* i Esbjerg som *Vestjysk Musikkonservatorium* eksperimenteret med at finde nye veje inden for formidlingen af moderne kunst i krydsfeltet mellem musik og billedkunst. Dette arbejde udspringer direkte af museets særlige forsknings- og formidlingsprogram.

Siden midten af 90'erne har Esbjerg Kunstmuseum iværksat forskning i karakteren af publikums oplevelser med moderne kunst. I alt har vi gennemført seks forskningsprojekter i publikumsreaktioner. Når vi har valgt dette særlige interessefelt, hænger det sammen med, at museet med basis i en receptionsorienteret semiotik ser det som sin væsentligste opgave at give museumsgæsterne æstetiske oplevelser. I overensstemmelse med dette semiotiske grundlag fokuseres der på, at det er i mødet mellem værk og betragter, betydninger og æstetiske oplevelser opstår. Derfor arbejder vi be-

standig på at skabe bedre betingelser for, at dette møde kan finde sted, således at værkerne kan åbne sig for museets gæster og gæsterne for værkerne.

Hvordan det foregår, vil i det følgende kort blive skitseret med særlig vægt på det æstetiske krydsfelt mellem musik og billedkunst.

Musik som introduktion til kunst

I 2002 gennemførte Esbjerg Kunstmuseum i samarbejde med forskningspsykolog dr. phil. Bjarne Sode Funch et interaktivt udstillings-, formidlings- og forskningsprojekt med titlen *Forestillinger*. Projektet, der på en hidtil uset måde integrerede udstilling, formidling og forskning, gav os et fornyet indblik i, hvordan vores personlige viden og erfaringer, vores forventninger og sindsstemninger spiller afgørende ind i vores møde med kunsten.

I almindelighed introducerer et kunstmuseum sine udstillinger og kunstværker med kataloger, informationsplancher og skilte med oplysninger om værkets titel, tilblivelsesår, materiale, erhvervelsesmåde og, i mere sjældne tilfælde, en fortolkning. Således er det som regel kunsthistorisk information med rod i kunsthistorisk viden, der forbereder den besøgende på mødet med værkerne.

I modsætning til denne gængse, kunsthistoriske introduktion fik museets gæster i det interaktive projekt *Forestillinger* i stedet mulighed for at lytte til fire andre personers oplevelse af det værk, som de først bagefter kom ind at se. Kun ét værk blev udstillet i projektet. I forlængelse af museets forskning i afvisning af samtidskunst valgte vi til projekt *Forestillinger* netop det værk i museets samling, der har givet anledning til den mest massive og udbredte afvisning, Christian Lemmerz' *Blutspiegel* fra 1994.¹

Inden de besøgende så blodspejlet, blev de ledt igennem et rum med fire lyttestationer. Her kunne de i biografsalsagtigt halvmørke koncentrere sig om at høre fire forskellige lydspor, der fra hver sin position gav en karakteristisk af kunstværket. De kunne lytte til en digters (Peter Laugesen) indlevende og lyriske fortolkning af billedet, en musikers (Fredrik Søegaard) videregivelse af sin oplevelse i musikalsk form, et barns spontane fortælling om billedet og/eller to kunsthistorikers samtale om samme værk. Mens de lyttede til en eller flere af optagelserne, kunne de således hver især forestille sig det værk, som de først bagefter fik mulighed for selv at se og fordybe sig i.

Når en gæst træder ind i en udstillingssal på et kunstmuseum, har han eller hun allerede mange holdninger til kunst i almindelighed og mere eller mindre bevidste forventninger til, hvad vedkommende vil møde i udstillingerne. Disse holdninger og forventninger er afgørende for museumsgæstens måde at nærme sig de udstillede kunstværker på, og for det udbytte, vedkommende kan få af mødet med kunsten. Derfor var de særlige introduktioner til kunst i projekt *Forestillinger* skabt i et forsøg på først og fremmest at aktivere de besøgendes forventninger til det kunstværk, de skulle se.

I løbet af udstillingsperioden blev der gennemført kvalitative interviews med en række tilfældigt udvalgte museumsgæster, som havde vidt forskellig baggrund og stor aldersspredning. I modsætning til, hvad vi på museet oplevede under Christian Lemmerz' udstilling *Scene* i 1994, var alle uden undtagelse nu dybt berørte af værket. De fleste havde valgt at lytte til barnets spontane udsagn, mange havde valgt musikeren, kun få digteren, mens stort set alle havde valgt de to kunsthistorikere fra for ikke at få deres eget førstehåndsendtryk forstyrret og dirigeret i en bestemt retning, som de anførte.

Datamaterialet fra projektet viste meget klart, hvor stor indflydelse en introduktion kan have på selve kunstopplevelsen. Det bekræftede, at musik er et ualmindelig godt middel til at skabe en bestemt stemning eller emotionel tilstand i den person, der lytter til den. Således kan en musikalsk introduktion til billedkunst tilsyneladende forstærke museumsgæstens følelsesmæssige oplevelse af et værk. Meget tyder på, at musikkens udfoldelse i tid medfører, at den kan fremkalde emotioner, som stammer fra tidligere oplevelser i tilhørerens liv. Dette eksistentielle aspekt af kunstopplevelsen er musik, der er omhyggeligt udvalgt til det udstillede kunstværk, i høj grad med til at intensivere. Der er således ingen tvivl om, at passende musik forstærker en kunstopplevelses emotionelle og eksistentielle kvaliteter.²

Musik som aktiv oplevelsesmåde

Erfaringerne fra projekt *Forestillinger* ledte os videre til det aktuelle formidlings- og forskningsprojekt i krydsfeltet mellem musik og billedkunst, hvor musikken er blevet udvidet til at være et middel til aktiv bearbejdelse af kunstopplevelsen. I forlængelse af vores hidtidige eksperimenterende formidlingstiltag har vi på Esbjerg Kunstmuseum samarbejdet med Vest-

jysk Musikkonservatorium og Den Ny Opera om eksperimenter af denne særlige tværæstetiske og dobbelt-modale art gennem de seneste år. Disse eksperimenter indgår i projekt Mellem musik og billedkunst, hvor vi netop undersøger, hvad der sker, når vi giver museumsgæster mulighed for at give udtryk for deres oplevelser med værker fra museets samling gennem musik. Verbale introduktioner skaber ofte forventninger om, at kunst kan og skal forklares. Men disse eksperimenter viser, at det umiddelbare forhold, som de fleste mennesker har til musik, kan være medvirkende til at fjerne disse forestillinger, der som regel står i vejen for både kontakten med værket og en frugtbart fortolkningsproces.

I projekt *Tranzart* får museets gæster gruppevis et orkester stillet til rådighed. Musikerne skal ikke selv forsøge at spille de malerier, der er udvalgt til projektet. Tværtimod står orkestret til rådighed som den enkelte museumsgæsts forlængede følelsesregister. For her er det publikum, der gennem de forskellige instrumenter og musikere så at sige skal overføre deres oplevelser med de udvalgte billeder til musik og dermed give deres oplevelser musikalsk form.

På samme måde bliver de i projekt *Syng et maleri* ligeledes gruppevis bedt om at skabe et lyd billede til et maleri med deres egne stemmer som instrument – efter en opvarmningsseance, hvor nogle grundlæggende emotioner bliver aktualiseret: følelser som glæde, vrede og sorg.³

Til begge seancer, som forstås af henholdsvis Fredrik Søegaard fra Vestjysk Musikkonservatorium og Martin Guldborg fra Den Ny Opera sammen med undertegnede, er det såvel realistisk-forestillende som abstrakte malerier, der skal tonesættes. I forbindelse med forskningen har over hundrede personer været igennem eksperimenterne. Heraf er ca. tres indtil videre blevet interviewet. Gennem interviewforløbene er der blevet fokuseret på såvel musikalske, visuelle, kognitive, emotionelle som intentionelle aspekter af kunstoplevelsen. Projektet, der blev indledt i 2003, forventes afsluttet i efteråret 2004. Så det omfattende datamateriale er i skrivende stund ikke færdigbehandlet, men eksperimenterne og de efterfølgende interviews tyder i høj grad på, at der i krydsfeltet mellem musik og billedkunst opstår noget, der er større end de to kunstarter tilsammen.⁴

Tilsyneladende virker den proces, forsøgspersonerne gennemgår, meget befordrende for udviklingen af et personligt engagement og et mere direkte

forhold til begge kunstarters udtryk, måske i kraft af den bestandige vekslen mellem produktion og kontemplation, som karakteriserer processen. Denne dobbelthed af på én gang at modtage og skabe, der i bund og grund kendetegner enhver fortolkningsproces, bliver aktiveret her, hvor grupperne så at sige bryder maleriet ned stykke for stykke for at bygge det op igen og samle det gennem musikken. Så avanceret er den musik, der produceres i denne særlige proces, at den ifølge de interviewedes egne udsagn falder helt uden for de genrer, som de normalt ville vælge at lytte til. Museet havde de færreste besøgt før. Og kun i sjældne tilfælde var de malerier, som forsøgspersonerne blev konfronteret med, billeder, de ville have valgt at standse op ved og fordybe sig i. Alligevel sad de som afslutning på seancen dybt engagerede og lyttede anerkendende til musikken, samtidig med at de rettede fokus mod maleriet, som de interviewede var enige om, virkede meget nærværende og levende. Når det blev oplevet sådan, er det måske, fordi maleriet så at sige blev til for øjnene af dem gennem musikkens kontinuerlige forløb, samtidig med at musikken også kropsligt var til stede. Selvom der kunne gå en dag mellem eksperiment og interview, var alle adspurgte forsøgspersoner i stand til ganske ubesværet at gengive både maleri og musik i detaljer. Formodentlig skyldes denne sikre hukommelse musikkens måde at binde det visuelle på – en måde, vi er fortrolige med fra film.

I de seancer, hvor grupperne sang et maleri, skete der noget lignende. Tilsyneladende opstod der også her punkt for punkt en sammenknytning af lyd og billede, som samtidig gav en oplevelse af, at lyd og billede var integreret. Maleriet blev ikke blot oplevet gennem lyden. Der opstod noget tredje, som var større end summen af de to komponenter, billede og lyd.

Denne aktive måde at arbejde med kunstoplevelsen på, denne måde at give sin kunstoplevelse form på, er tilsyneladende en metode til at komme i nærkontakt med værket på, som er enklere og tættere på den enkeltes liv end de traditionelle kunstvidenskabelige introduktioner.

Perspektiv

Såvel kunstmuseernes introduktioner til kunst som kunstformidlingen på museerne i det hele taget bygger i dag fortrinsvis på de kunsthistoriske metoder og i en vis grad kendskab til billedskabende metodik. Kunstværket

ses således i kunsthistorikerens eller kunstnernes perspektiv, mens den almindelige kunstbetragter, som dog udgør langt den overvejende del af kunstmuseernes publikum, sjældent kommer i betragtning.

Undersøgelserne på Esbjerg Kunstmuseum viser, at en atmosfære, hvor beskueren ikke oplever, at der bliver stillet krav til særlig viden, ligefrem kan befordre den åbne og indlevende tilgang til billedkunst, der er så nødvendig for, at en udbytterig fortolkningsproces overhovedet kan finde sted. Omvendt vil en opfattelse af kunst som noget, der først og fremmest skal forstås, ofte stå i vejen for, at kunstoplevelsen kan få betydning for den enkeltes liv.

Som bekendt genererer kunst hele tiden nyt sprog, og hvis man som beskuer ikke kan genkende noget i et værk, er det en almindelig reaktion at afvise det. Det gøres ofte med et stort følelsesmæssigt engagement og med en voldsomhed, som havde vedkommende været udsat for en meget ubehagelig henvendelse. Konfronteret med et kunstværk, der ikke umiddelbart giver mening, efterlyser museernes gæster ofte mere information. De efterlyser, hvad de forventer at kunne få. Men frem for at give folk det, som de siger, de vil have, viser Esbjerg Kunstmuseums forskning, at museerne snarere burde koncentrere sig om at give publikum det, de har behov for.

De tværaestetiske projekter på Esbjerg Kunstmuseum har bragt os lidt tættere på forholdet mellem kunstværk og kunstbetragter, mellem musikalsk værk og lytter, og samtidig på en forståelse af, hvad der foregår i en tværaestetisk fortolkningsproces. Tilsyneladende når de grupper, der har været igennem de tværaestetiske eksperimenter, relativt ubesværet frem til en værdsættelse af både den avancerede musik, de har produceret, og de malerier, som de efter eget udsagn ellers ikke ville have interesseret sig for. Meget tyder således på, at det er selve den måde, de to kunstarter integres på i denne produktive fortolkningsproces, der forhindrer en afvisning, som ellers sandsynligvis ville have fundet sted. I så fald har vi gennem forskningen nærmet os et væsentligt mål for museets formidling: at give publikum mulighed for at nå fra afvisning til værdsættelse af kunst.

Inge Merete Kjeldgaard er museumsdirektør på Esbjerg Kunstmuseum.

NOTER

- 1 Christian Lemmerz: *Blutspiegel*, blod på aluminium, 235 x 1100 cm, 1994.
- 2 Cf. Bjarne Sode Funch: »Introducing People to Art«. *The Journal of Visual Art Practice* no. 1, 2004.
- 3 Cf. Martin Guldberg: »Syng et maleri« i nærværende nummer af Passepartout.
- 4 Pga. projektets tværetetiske og tværinstitutionelle karakter har museet associeret tre forskere inden for billedkunst, musik, semiotik og museologi: professor i semiotik Per Aage Brandt, *Aarhus Universitet*, komponist og professor Karl Aage Rasmussen, *Jysk Musikonservatorium* og professor Eilean Hooper-Greenhill, *Department of Museum Studies, University of Leicester*. Resultaterne af de indsamlede data forventes publiceret i 2005.